

Милкица Милетић

Terra d'oro

Београд
2011
ДЕРЕТА

LETTERE COMMISIONI DI LEVANTE

(Дана 18 декемврија летиа Госнодних 1408)

Увијала се, светлукцала, мазила са врбацима, разливала као топљено сребро у делтама и рукавцима. Текла је лењо, ишла податно за руком као путена нага жена, Морава. А прошле ноћи разбеснело је ваљала стабла, урлала претећи да прождере саму себе, пропињала се у блатним таласима кидајући комаде обале и отискујући их као заувек проклета острва према мрачном ушћу у пакао. Запосела је ваздух и јурила црним ноћним небом сливена са непрозирним пљуском, пунећи плућа немоћних посматрача смрадом трулежи и мутном водом.

Наредног јутра у заглушујућој тишини Морава је текла као да се ништа није догодило. Умиљато као скотна мачка благо је боковима додиривала опустошене обале прекривене дебелим слојем црног муља. Из хладног неба које је зјапило распорено, откидала се понека тиха пахуља снега и дуго лебдећи падала у непокретном ваздуху. Тешку тишину нарушио је звук клепала. Пренула се уснула птица која је слична спарушеном плоду до тада стајала непокретно на голој грани. Спазила је плен. Нешто је засветлукцало у ши-

пражју на обали реке. Личило је на комадић фино брушеног стакла, у коме се огледало небо.

Смештено на бледо беживотно лице сасвим младе девојке, у бескрај је зурило отворено око. Друго око, помодреле стиснуте усне, премрежило је прамење тамне замршене косе преплетене са речним травима и опалим лишћем. Доњи део тела и дуте комаде беле хаљине љуљала је мирна вода, повремено на врх таласа избацујући малено стопало, које је ритмички потањало и опет се појављивало. Испод руке, неприродно закачене за грану врбе, лебделе су лагано запљускиване водом као два бела барска цвета, две тек напупеле дојке. У другој руци, стиснутој у песницу, девојка је стезала парче гримизне тканине.

Клепало је позивало на молитву. Ударци су били све јачи и бржи. Одзвањали су одбијајући се од стране брда, посртали разлоканим путем који је текао упоредо са реком. У грање врбе, на груди девојке слетела је птица. Кратко се чудећи својој слици у њеном отвореном оку, једним ударцем кљуна разлила га је неповратно остављајући бескрвну рупу да бесмислено зјапи пут зимског неба. Нечија невидљива рука владала је звуком и клепало је нагло заћутало.

Тренутак спокоја, најближи леденом безгласју смрти, нарушио је удаљени топот. Блатњави пут подрхтавао је од копита два бесна коњаника. Петнаест дана нису срели ниједан од каравана који су иначе често превозили сребро, бакар и олово с планине Рудник у њихов родни Дубровник. Заустављали су се и коначили у скромним постајама да одморе исцрпље-

не коње и спусте уморна тела у сено поред њих или на тврде лежаје предвиђене за једну ноћ, два судска курира, Прибислав и Утјешан. Данас је Утјешану било теже него иначе. Данима је јахао одсутно буљећи у Прибислављев потиљак и сапи његове мрке кобиле, не мислећи баш ништа. Овога пута је било другачије. Проклињао је дан који је освануо после дивље олујне ноћи, охولة литице клисуре кроз коју су данима путовали, и реку, курву која је текла лескајући се, као да се прошле ноћи ништа није догодило.

Како зажмури бранећи се од бритког ветра и пахуља које му шибају лице, Утјешан види само један приказ, па мамуза коња као да може од те слике да побегне.

Смркавало се рано и два коњаника журила су да предухитре ноћ.

Пут као да се размотао испред њих сасвим изненада, јер као на длану угледаше тамне величанствене обресе Манастира Богородице Градачке и куће расуте око ње у питомој котлини.

Конак у коме је боравио Марин де Лебрини, дубровачки трговац, закупник рудничке царине, нашли су лако.

Четвороводна камена грађевина, иза које се у пространом дворишту назирало још неколико помоћних зграда, вероватно шталâ и магацина, можда зато што је, удаљена обданицу хода од Рудника, била прва караванска станица.

Насупрот ужурбаности момака који су прихватили коње дубровачких курира, над приказ живости

надвијала се строга сенка Манастира, немог сведока свих разарања и тренутног просперитета, који је двојним вазалством, са Турцима и Угрима, овој питој долини донео деспот Стефан Лазаревић.

Било је време касног ручка када претходно најављени судски курири ступише у одаје господара Де Лебринија.

Као усред најраскошније дубровачке палате! На богато постављеном столу блистало је сребрно посуђе, есцајг и „сатанска справа“ – виљушка, којом су само најсмелији набадали месо и секли га пре него што залогај стрпају у уста. Гладним очима Утјешан је одгонетао садржину многобројних чинија.

На средини стола шепурио се надевени петао у црном вину, златила се пилећа прса благо натрљана медом, румено печена на лаганој ватри. Поред скорупа који се жутео и набирао у дрвеној посуди, на овалном тањиру биле су сервиране усољене рибе, а у мањим зделицама, погађао је, црнела се икра и пушио хлеб од хељде и белог брашна. За садржину пехара који су стајали испред господара Марина и његовог сина Мила, који је незаинтересовано боцкао дрвени сто ножем нишанећи између својих раширених прстију, Утјешан је само могао да претпостави да је у питању аловина, пиво које су само најбогатији допремали себи из источне Србије.

Госпар Марин де Лебрини био је човек ситног стаса и тамног нечитког лица, на коме су чудно сјале демонски зелене очи. Када су курири ушли, устао је од трпезе, чвршће завијајући нејако тело у

огртач постављен вучјим крзном, као неко чијим је костима стално хладно и ко чезне за благом топлином Медитерана.

„Враг им матер!“, промрмљао је размотавајући свитак цитаторије, позива за суд који му је Прибислав дрхтавом руком пружио. „Marinus de Lebrinus et Millo eius filio“, читао је себи у браду.

„Дугујем, па наравно да дугујем Павлу Гундулићу, Клементу и Николи! Знају ли да сам закуп царине платио 600 литара сребра, 13.200 перпера за годину и 5.280 дуката Стефану Лазаревићу, оном лопову! А моји пријатељи мене на суд!“

Прибислав и Утјешан стајали су укочено, скоро не дишући, и чекали да се господар Де Лебрини сети њиховог присуства.

Напету тишину испуњавало је куцкање ножа којим је млади обесни Мило де Лебрини све брже побацио између својих прстију.

„Па шта чекате, бога му!“, обрецнуо се бесно Марин де Лебрини, као да га је неко у тренутку пробудио.

„Станка!“, викнуо је љутито и црна забрађена жена појавила се ниоткуда.

„Дај људима да једу, види где ће да преноће, па нека иду одакле су дошли!“

У пространој топлој кухињи, жена којој никако нису могли да угледају очи, ставила је пред Прибислава и Утјешана по дрвену зделу вруће зобене каше. Затим их је без речи одвела до штале где су били смештени њихови коњи и показала им два лежаја.

Скупивши се испод тешког покривача од ваљане вуне, ослушкујући повремено фрктање ситих коња и равномерно дисање Прибислава, Утјешану никако није долазио сан.

Чим му мрак залепи капке за очне јабучице, види лице девојке код које су прошле ноћи коначили.

Примила их је промрзле и унезверене, простодушном се осмехујући због олује која је постајала све бешња. Отворила је врата кућице подељене на део у коме су шћућурене једна уз другу спавале овце, а у другом делу, поред маленог огњишта, био је прострт скроман лежај. Сместивши се на свој огртач, Прибислав је заспао чврсто, исто као вечерас.

Утјешан се мучио да сном превари себе. Кроз спуштене трепавице гледао је девојку у дугој белој сукненој хаљини како тихо послује око огњишта. Њена сенка играла је по зидовима, надолазећи и смањујући се између два олујна таласа, у ноћи у којој су пировале све демонске силе природе.

У трену опчињен и окрутно лакомислен, хитро је устао. Зграбио ју је и оборио међу топла руна оваца које су се само промешкољиле. Зацвилела је болно. Не осећајући млаку крв која се сливала низ њене танке бутине, Утјешан је запамтио црну расуту косу девојке, и широм отворене очи пуне чуђења и љутитих суза. Тргао се када је скочила. Скупљајући подерану хаљину око мршавих рамена, стежући парче гримизне тканине у жару мукле борбе отргнуто с његове тунике, боса је истрчала у олујну зимску ноћ.

Terra d'oro

Оставши сам, Марин де Лебрини, полубудан и помало опијен, склупчао се на лежај близу ватре. „Да ли сам ово уопште хтео?“, мислио је склапајући отежале капке, под чијим окриљем је његов бег од стварности изгледао сасвим оправдано.

Кад зажмури, запљусну га таласи шумни и слани, види јасно у огледалу своје душе сваки стручак траве, сваки камен и капљицу, која се пресијава на сунцу као небрушени драгуљ. Јури питомом обалом свога детињства.

Трепере уљане лампе гасећи се, згушњавајући мрак... Његово згрчено тело, налик на џиновски фетус, греје умирујућа ватра, која споро, кружно тињајући, глође храстов пањ на отвореном каменом огњишту.

Кроз танку опну своје самоће Марин осећа дисање људи и животиња под кровом конака. Носнице му испуњава мирис нагорелог дрвета и мокрог сена, остатака вечере с грубо тесаног дрвеног стола.

Црте његовог лица, прерано избораног и налик на оскорушу, омекшавају све гушће сенке. Углови усана се опуштају у нешто налик на блажени осмех, који се споро разлива, изнутра га оплемењујући до непrepoзнавања.

MORS ATRA

Исусе Пресветли, светлосним ранама прекривен, преобрази мој нечисти мрачни живот...“ Фра Лоренцо је безуспешно покушавао да се молитвом уздигне из очаја, љуљајући се у крхкој барки коју су таласи бацали као орахову љуску, па је на трен прамцем додиривала дно црног неба, да би се одмах затим сурвала у мрачни понор завртложеног мора.

„Ово је време када је добри Бог окренуо своје лице од нас!“, чинило му се да кроз врисак буре довикује рибару коме је платио да га одведе до острва Шипан.

Фра Лоренцо, заветован братству Светог Антуна, у души присталица бичевалачке братовштине, стезао је у цепу своје монашке ризе флашицу са тинктуром мака, направљену криомице у самостанском *spectriarium*-у, а да унапред и није заправо знао за шта би могла да му послужи. Крхког израђављеног тела, сваке ноћи клечећи пред иконом Свевишњег Пантократора, наг до појаса, шестоструким кожним бичем шибао је своје намучено тело до изнемоглости, да душу очисти од овоземаљског греха. „*Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa*“, тихо грцајући понављао је у ритму фи-

Terra d'oro

јука кожног бича смишљеног да уједа до крви његова леђа и претвори их у рану која није могла да зарасте.

„Али залуд...“, мислио је док је бура бацала нејаку рибарску барку с једног на други талас, а она летела кроз ваздух мрачан и слан.

„Можда је време постало претесно... Можда због злог Сатурна који је ушао у конјункцију с борбеним Марсом... Дању је сунце помрачено, па се кроз небеско прозирно ткање виде звезде кад им време није. Крстаре комете репатице по кужном своду, море узнемирено режи, а земља се тресе у рушилачком плесу. Киша жаба, змија и шкорпија, праћена градом, падала је данима, кажу путници који бежаху из западног залеђа. Трећег дана демонског дажда, са неба се спустио пламен и дим да прождере све са лица земље, људе, животиње, куће. Уништио је градове.“

Смрдљиви облак мијазме сада је висио над Дубровником и острвима, претварајући у трулеж све чега се дотакне. Гробља су постала премала, земља сувише плитка да прими све које је болест свакодневно косила.

„И шта уопште може да се роди у часу доласка апокалипсе него сатански накот?!“, мислио је фра Лоренцо.

Муње су обасјавале небо зеленомодром светлошћу. У олујној ноћи, барка као да је изгубила пут.

Фра Лоренцо је гледао снажна леђа рибара који је покушавао да весла. Шћућурен пред силом Божјег гнева усрдно се молио, јер ништа друго му није преостало. „Христe Спасиоче, Ти који си у својој праведности и мудрости измислио зло да би добро показао

још бољим, пакао да би доказао постојање раја, могу ли да ти понудим дар већи од сопственог бола и уништења?! *Mea culpa, mea culpa, mea culpa...* А грех је понекад више у намери него у делу!“ Из свести му израња лик његовог распусног брата Антуна.

Као да је Бог однекуд чуо његов неми јецај, ниоткуда, иза завесе од непрозирних таласа изронише обриси острва Шипан. Захвално подигавши очи ка небу, фра Лоренцо је у одблеску укрштених муња које цепају небо на црном коњу коме је из ноздрва сукљао пламен видео сенку Смрти како замахује подигнутом косом.

„*Mors atra*, црна смрт“, прошапутао је у страху, али некако чудно срећан што га Бог шаље укоштац са највећим искушењима.

DANCE MACABRE

(Плес мртваца)

„Пред лицем смрти сви су једнаки.“

Једва обуздавајући трошну барку, уплашени рибар пристао је у пусту марину, поред џиновског једрењака који се сабласно љуљао на таласима. Из његове утробе допирали су болни људски крици и разбијени буром заплъускивали ужаснутог фра Лоренца.

Док је био пуст. Капци на скромним рибарским кућама од белог камена, чврсто затворени. Рибар, који је сада пратио ужурбани корак фратра, имао је утисак да овај, погнувши главу под црном капуљачом, тачно зна пут којим треба ићи.

Однекуд, као у кошмарном сну, пред ноге им истрча чопор паса крвавих губица, који режећи комадаху некакву смрдљиву утробу. Из гомиле расутих црева пред стопало фра Лоренца испаде човечија рука. Он не могаде да затоми нељудски крик из стешњеног грла.

„Исусе и Маријо“, крстио се док је грабио уским улицама ка рибарској кући на крају села. Згурен и обузет црним слутњама, журио је, нехотице мислећи о дану окупаном сунцем, када је почео његов суноврат.

MARINELA TOMAZINA DI BENEVENTO

Мирис расцветалих олеандера био је помешан с мирисом јода и лебдео је над каменим градом – палатом, који је стражарио на врлетној литици, блештао бео, сасвим нестваран, као да је исклесан од једног комада слоноваче. Уздрхтао од узбуђења које га је гушило увек када нови брод пристане у луку, Лоренцо се сећа да је тог прозирног летњег дана стајао поред свог брата Антуна.

У вреви која је настала и довикивању људи који су истоварали терет с млетачког трговачког брода, Лоренцо једноставно ништа није био способан да примети осим девојке која је поносно ступала са палубе. Придржавала је богате скуте мрке путне хаљине оперважене облацима fine кипарске *lefkara* чипке. То више није била она пегава осмогодишња девојчица *in rapile etate*, чију су руку он и његов брат, *pro verba de futuro*, испросили од остарелог болесног оца пет година раније. Док се он, Лоренцо, играо с девојчицом у врту породичне куће у Беневенту, његов брат Антун даровао је будућем тасту веренички прстен и покло-не за недораслу невесту, која није ни слутила разлог њихове посете. У присуству нотара, Антун је склопио

добар посао, што им је тад било нарочито важно, 800 флорина и 50 аксађа злата за њихове посустале трговачке послове.

Тада је уговорено венчање кроз пет година, и *matrimonium ratum consummatum*, које су, чинило му се, пролетеле као дланом о длан. Јурећи за послом, али и за праљама и крчмарицама широких бедара, знојавих пазуха, Антун је скоро заборавио девојчицу, будућу супругу, брижљиво неговану за овај дан.

Маринела Томазина ди Беневенто, под маском охолости, испод нежног слоја оловног белила нанетог на већ бледо лице, невешто је скривала стрепњу. Њену пламенориђу косу бисерне копче придржавале су у компликовану фризуру изнад високо забријаног чела. У њој је све треперило и горело. Зеру сигурности уливала јој је помисао на садржину ковчега, на богату спрему која је представљала део њеног мираза; на хаљину од скарлата с туником и ресама од бисера, пар тамномодрих хаљина постављених свилом, пар црвених хаљина са пелерином и сребрним сунцобраном, украс за главу *balateo perlato*, тамну тунику с амберетама и крзном из Вероне, сребрни појас са иглама и ланчићима, намештај, столњаке и бале платна. Погнувши главу, Лоренцо је био још невидљивији поред свог брата Антуна, јер овај је стајао светлог погледа, дуге плаве косе, усправан као кипарис, блиставо се осмехујући својој будућој невести. Она, међутим, окружена пажњом и трчкањем две тамнопуте сараценске робињице, није примећивала скромног

младића збуњеног погледа и зажарених образа који је стајао поред њеног вереника.

Антун, такође пријатно изненађен њеном појавом, галантно се наклонио и прихватио руку своје будуће, окрзнувши је паперјастим пољупцем добродошлице. Њен усхићен поглед био је сваком довољно речит.

Пратећи млади пар кроз вреву пристаништа, Лоренцо је покушавао да не буде толико болно свестан своје безначајности.

Касније, лежећи у полутами, иза спуштених жалузина које су правиле хладовину у његовој скромној соби, јер напољу је дрхтала подневна жега, није од себе могао да одагна помисао на бледу месечину Маринелине пути, на малена стопала у *choturnus* сандалама од црвене извезене коже на платформама педаљ високих, по последњој венецијанској моди, на њену крхку грађу порцеланске фигурине...

Пред њим се отворио простран, диван, непредвидив и страшан свет жудње, и осетио је како полако постаје роб свога неспокоја.